

СВЯТОСЛАВ ДЗЕМАН

МАНДРІВНИК

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

УДК 82-312.4
ББК 84(4Укр)-5(2)
Д43

Проект *Валентини Тарасюк*
Координатор проекту *Юлія Шіляк*

Дзєман Святослав
Д43 Мандрівник. — Тернопіль: Богдан, 2011. — 192 с.
ISBN 978-966-10-2043-5

У повісті “Мандрівник” Святослав Дзєман звертається до моральних проблем, розглядає духовність як вищу стадію досконалості.

Видання розраховано на широкий загал читачів.

УДК 82-312.4
ББК 84(4Укр)-5(2)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора та видавництва.*

© Дзєман Святослав, 2011
ISBN 978-966-10-2043-5 © Шіляк Юлія, обкладинка, 2011

*Ви ж не давайте себе звати: Учителю, —
один бо вам Учитель, ви ж усі брати.
Та й Отця собі теж не йменуйте на землі:
один бо у вас Отець — той, що на небі.
Ані наставниками не звіться,
один бо вам наставник — Христос.
Найбільший з вас буде вам слугою.*

Мт. 23,8–11.

I.

Він прийшов у село зі сходу. Одного літнього ранку, з першим промінням вранішнього сонця.

Ті, хто бачив його прихід, назавжди зберегли у пам'яті цю картину: згорблена постать з посохом у руці на фоні сонячного диска, який повільно-повільно підіймався із-за горизонту...

Він був одягнений у потертий, місцями до дір, плащ-дошовик, який висів мішком на його зсутулених плечах. Напевно, плащ колись був зеленим, але тепер, від усього, що йому довелось побачити і пережити, він втратив свій колір і став жовто-сірим...

Взутий він був у важкі кирзові чоботи з потрісканими халявами і підбитими грубими цвяхами підош-

вами. Чоботи були давно не чищеними. У їхніх тріщинках і згинах запеклась пилюка з тисячі доріг...

Він опирався на грубий посох, виламаний з ліщини і навіть не обчищений від кори. Посох унизу вже розбився від безлічі ударів об каміння і ґрунт, але тверда рука все ще впевнено опиралась на нього, не дивлячись на те, що посох став ненадійним...

Ото й усе. Більше у подорожнього нічого не було. Ні наплічника, ні мішка, ні шапки на голові. І все ж таки він не виглядав жебраком. Його чорне, подекуди засипане сивиною волосся, було акуратно підстрижене і зачесане назад. Обличчя чисте, хоча й обвітрене та засмагле, а темно-зелені очі дивились на світ спокійно і впевнено. Ні, такого погляду у жебраків не буває.

Увійшовши на вулицю села, він повернув у першу хату, відчинив хвіртку, пройшов через двір і постукав у двері. Йому відчинила молода жінка. До її ніг тупилося зовсім ще мале русяве хлоп'я. І жінка, і дитина здивовано й зацікавлено дивились на незнайомця.

— Добридень, господине, — низько вклонився подорожній. — Чи не покличеш ти господаря?

— Немає у мене господаря, — доволі різко відповіла жінка. — Вже три роки, як я вдова...

— Прости, не знав, — ще раз низько вклонився гість. — А чи не знайдеться у твоїй хаті кухоль води для подорожнього?

— Та чого ж не знайдеться? Сідай он на лаві, відпочинь з дороги, бо бачу, що здалека йдеш. А я зараз принесу тобі води.

— Та таки здалека... — стиха промовив чоловік, сідаючи на лаві, яка стояла поряд з вхідними дверима.

Жінка з сином пішли в хату. А за мить хлопчик вибіг назад, несучи у руці великий кухоль води. Кухоль був важким, малий тримав його обома руками, та все ж вода ритмічно виплескувалась при кожному його кроці. Подорожній взяв із рук дитини кухоль і жадібно припав до нього спраглими губами. По його підборідді потекла тонка цівка води.

— Ох! І смачна у вас водиця! — вигукнув чоловік, відставляючи кухоль убік та витираючи рукавом губи. — Дякую тобі, — схилив він голову перед хлопцем, який все ще стояв за декілька кроків від нього, й дивився з зацікавленням та острахом.

— Ну ходи до мене, сядь мені на коліно, — промовив чоловік і привітно протягнув до хлопця руку.

Той відступив крок назад.

— Та чого ж ти, ходи-но до мене. Не бійся, я тебе не скривджу.

Хлопець зробив ще один крок назад, і здається приготувався тікати у хату.

— Та хоч скажи, козаче, як тебе звать.

Хлопець не відповів.

— Не хочеш зі мною говорити. Що ж, воля твоя...

— Не говорить він, — промовила, виходячи з хати, жінка. — Як три роки тому загинув його батько, так і онімів.

Її голос звучав рівно, навіть якимось буденно, але в ньому чулись нотки непережитого болю і навіть відчаю. Жінка протягнула подорожньому велику скибку хліба і шматок сала.

— Пригощайся, напевно ж зголоднів з дороги, — а сама сіла біля нього на лаві, склавши руки на колінах і не зводячи погляду з сина.

— Дякую тобі, господине. За добре серце, за теплий прийом, — широко промовив чоловік, приймаючи харчі та беручись до їжі.

А вона неначе і не почула його слів. Дивилась на сина і думала про щось своє.

На перший погляд вона могла видатись некрасивою. Її очі видавались занадто великими, лоб вузьким, а губи тонкими. Але коли приглядався ближче, то помічав у цій жінці якусь особливу красу, помічав у її рисах і рухах тонку гармонію. І вже за декілька хвилин перебування поряд з нею, її очі переставали здаватись занадто великими, а губи занадто тонкими.

Якийсь час сиділи мовчки. Подорожній задоволено жував запашний хліб із салом, хлопчик відійшов на декілька кроків і став гратись у піску, а жінка дивилась у далечінь, поглинута своїми думками.

— А як же то сталось? — наважився порушити по якомусь часі мовчанку чоловік. — Як ти втратила чоловіка?

— Провалився під лід на озері... Вирішив порибалити... А син усе бачив. З того часу і онімів.

Жінці стало чомусь незручно за те, що вона сказала, і вона замовкла, опустивши очі. Чоловік продовжував їсти хліб із салом, поглядаючи то на господиню, то на її сина.

— Мене звать Ганна, — знову заговорила вона. — Мого сина — Степанком, а тебе як кличуть?

Чоловік перестав жувати і здивовано поглянув на неї, неначе її питання застало його зненацька.

— Є ж у тебе ім'я? — знову спитала Ганна.

— Так, є, — зітхнув подорожній. Він відклав убік хліб і зробив великий ковток води. Ще якусь мить він

мовчав, спрямувавши погляд у далечінь, а потім промовив, — Мандрівник. Мандрівником мене кличуть. Іншого імені у мене немає. — І чоловік знову взявся за хліб.

Ганна зрозуміла, що інше ім'я є, але чомусь, цей чоловік не хоче його називати. Що ж, його справа.

— І куди ж ти, Мандрівнику, прямуєш? Бачу не перший вже день в дорозі.

— Та не перший, — знову зітхнув чоловік, не перестаючи жувати. — А іду я від міста до міста, від міста до села. Хочу світ побачити, з людьми познайомитись...

— Видно, багато тобі довелося побачити у твоїй мандрівці, — Ганні, з якихось невідомих навіть їй причин, захотілось побільше довідатись про цього чоловіка.

— Та вже довелося... І людей я бачив різних, і місця дивні. Та радості мало від того, що я побачив...

Вони знову замовкли. Кожен думав про своє. Степанко знайшов собі паличку і щось зосереджено креслив на піску.

Мандрівник нарешті доїв те, чим його пригостили, акуратно зібрав хлібні кришки зі свого плаща і висипав собі у рот. Після цього підвівся з лави, ще раз кинув погляд на Степанка, а тоді промовив до Ганни:

— Дякую, господине. Дякую, що нагодувала, не прогнала подорожнього. От я вже і відпочив.

— Та на здоров'я, добрий чоловіче. Продовжуй з Богом свою подорож, та нас не згадуй лихим словом.

Мандрівник зробив декілька кроків до хвіртки, але раптом зупинився, неначе щось згадавши. Він повернувся до Ганни і нерішуче запитав:

серце і золоті руки. Але загинув... Досі не можу без болю про нього згадувати. Уявляєш собі, поліз п'яний до молотарки, і йому розтрощило обидві руки. Навіть до лікарні не довезли — помер по дорозі. І все це сталося на моїх очах... А ми з ним були майже друзями.

— Так, — зітхнув Василь і зробив великий ковток квасу. — Горілка багатьох погубила... — і раптом він затнувся, адже помітив, що сам почав тему, якої всіляко уникав. Це йому часто говорили, що п'янство його погубить, а тут він вимовив ці слова сам.

Василь збентежено і зникло поглянув на Мандрівника. Той відповів йому прямим відвертим поглядом, у якому не було і тіні звинувачення. Лише гіркота аж до сліз.

— То чого ти п'єш, Василю? — по хвилі мовчання прямо спитав він.

Напевно, це запитання мало би викликати у Василя обурення і злість. Напевно, якби його поставив хтось інший, Василь міг би і в бійку полізти. Але в устах Мандрівника воно прозвучало так м'яко і разом з тим впевнено, що Василь відчув, що може про це поговорити. Поговорити про те, що йому вже давно боліло, адже хоч він і вперто заперечував перед усіма своє п'янство, насправді, сам завжди розумів, що п'є забагато.

Василь не одразу відповів на запитання Мандрівника. Він опустив очі, неначе над чимось міркуючи, неначе вагаючись, а потім нарешті промовив:

— Тяжко мені... Дуже тяжко. Такий на серці камінь лежить, що інколи і жити не хочеться... Та й хіба я живу? Поглянь, чоловіче, хіба це можна на-

звати життям? А так, коли вип'ю, то й ніби веселіше на душі стає...

У відповідь на такі слова Василь звик чути: “Та чого ж тобі так має бути важко?” чи: “Всі так кажуть, щоб виправдати п'янство”. Але Мандрівник нічого такого не сказав. Він поклав чоловікові руку на коліно і, зітхнувши, тихо промовив:

— Знаю. Знаю, що живеться тобі не солодко. Знаю, що ніколи не знав ти щастя. Але хіба горілка це вихід?

І було в словах Мандрівника стільки тепла, так ніжно бринів його голос, що Василь мало не просьлюзився.

— Та знаю, що не вихід, — ледь чутно промовив він. — Але так вже все допекло... Дітей немає, дружина з її батьками так доймає, що дихнути не можна. Живу, неначе раб. Що вони скажуть, все мушу робити...

— І ти вирішив шукати свободи в горілці?

— Та таки, коли вип'ю, то якимось вільніше себе почуваю...

— Шукаєш свободи, а знаходив ще одне рабство — від горілки. Та й старого рабства так не позбудешся, — тепер голос Мандрівника звучав твердо і переконливо.

— Гарно кажеш, — гірко посміхнувся Василь. — А як нема свого кутка, як живеш на жінчиному господарстві, то й не дуже ти того рабства і позбудешся.

— Василю! — вже просто вигукнув Мандрівник. — Людина буде рабом доти, доки себе сприйматиме за раба! Її можна заточити в тюрму, можна закувати в ланцюги, можна заслати на каторгу, але допоки її розум

вільний, допоки її серце прагне свободи, ніщо і ніколи не перетворить її на раба. А якщо шукати звільнення в горілці, то знайдеш лише власну смерть, духовну смерть, і будеш жити, неначе мертвий... Поглянь, Василю, що відбувається, коли ти п'єш — твоя жінка і її батьки мають тільки ще одну причину чіплятись до тебе, казати, що ти повний нездара і знаєш лише, як в шинок ходити...

Це було правдою. Жорстокою правдою, від якої Василеві хотілося заховатись, не чути її, хотілось не розуміти, про що говорить Мандрівник. Але Василь усе добре розумів. Він знову гірко посміхнувся і відказав:

— Добре тобі говорити. У тебе ж немає сім'ї. Ти не знаєш, як то жити з такою жінкою...

Від цих слів Мандрівник підстрибнув, неначе його хтось штрикнув у бік голкою:

— А звідки ти знаєш, що я знаю, а що ні? — металічним голосом запитав він, дивлячись з-під лоба на Василя.

Той, зрозумівши, що сказав зайвого, на мить застиг із відкритим ротом, а потім, ковтнувши слину, невпевнено промовив:

— Ну в тебе ж немає сім'ї. Ти ж мандруєш один...

Василеві на мить здалось, що Мандрівникові очі спалахнули блискучим вогнем, у якому змішалось усе: біль, злість страх, горе, відчай, а його обличчя вмить стало попелясто-сірим. Василь аж перелякано відсахнувся назад, неначе боявся, що співрозмовник його зараз вдарить...

Але за мить Мандрівник вже опанував себе. Він опустив голову і обхопив її руками.

— Все було, Василю, — глухо промовив він. — І сім'я була, і дружина, і дім. І горілка теж була... Пробачити собі не можу.

Останні слова Мандрівник вже не сказав, а неначе просичав.

— Що ж з тобою сталось, чоловіче?! — вигукнув вражено Василь. Він раптом подивився на Мандрівника зовсім іншими очима. Побачив у ньому не дивакуватого подорожнього, який бреде собі по дорогах, і навіть оселі своєї не має, а людину, якій довелось багато пережити і яка хоче про щось повідомити інших...

Мандрівник на питання не відповів. Він раптом випростався, глибоко вдихнув, і його обличчя швидко набрало звичайного виразу.

— Те що сталось — давно в минулому, — промовив він вже своїм звичним м'яким тоном. — Не можна жити вчорашнім днем. Треба дивитись у майбутнє... Поглянь, Василю, яку карусельку гарну ми зробили. А якщо закінчимо її — краса буде. Не один рік тішитиме дітей. То ж хіба нам нема чого жити?!

Василь не відповів. Він сидів мовчки, похиливши голову. Цей день, ця коротка передвечірня розмова змусила його задуматись і поглянути по-новому на себе, на своє життя, поглянути по-новому у минуле і майбутнє. І у ту мить Василь був твердо переконаний, що так далі жити не буде, що від сьогодні усе зміниться. І навіть нехай цілий світ валиться, він буде жити і працювати, так, як того вимагає його душа, так, як про це говорить Мандрівник...

Незабаром з городу повернувся Степанко. Він на-решті доповов ту грядку, від чого відчував неймовірне полегшення. Хлопець, так як був, з брудними руками і навіть обличчям, одразу кинувся до незакінченої карусельки.

— Ух, ти!!! — вигукнув він, спробувавши її кру-нути. — А можна спробувати на ній покататись?

— Ти поглянь на себе, — гукнула Ганна з хати, крізь відчинене вікно. — Брудний, як порося, а кататись лізеш... Вмивайтесь і ходіть усі вечеряти.

— Ну я один разочок, — заблагав хлопець.

— Ні, ні, — підтримав Ганну Мандрівник. — Ми ще не добре її укріпили, тож якщо ти на неї залізеш, вона може поламатись. Завтра будеш вже випробову-вати карусельку...

Хлопець розчаровано зітхнув і попрямував до кри-ниці. Мандрівник пішов з ним. Витяг нагору відро, злив Степанкові на руки, до того ж вихлюпнув цілу пригоршню холодної води йому на голову. Хлопець голосно засміявся, спробував теж хлюпнути дядька водою, а потім побіг до хати — Ганна покликала його, щоб він допоміг з вечерею.

Вечеряли у дворі. Мандрівник був у пречудовому настрої. Він голосно жартував, часто зачіпав Степанка. Потім посадив хлопця собі на коліна, і вони їли з однієї тарілки, влаштувавши змагання: “Хто більше з’їсть” .

А от Василь сидів мовчазний і похмурий. Він повільно-повільно набирав ложку, повільно підносив її до рота і повільно жував, а очі його були постійно спрямовані у тарілку. Мандрівник запропонував ви-пити, і Василь погодився, але без жодного запалу, без

жодної радості. Випили тричі, і Василь глухо сказав, що більше не хоче. Мандрівник не настоював. Відставив убік пляшку і почав далі гратись зі Степанком.

А от Ганну дуже здивувала поведінка сусіда. Вона навіть хотіла спитати, у чому справа, чому чоловіки більше не п'ють, але вирішила промовчати. Адже не знала про розмову, яка відбулась перед вечерею, не знала, як глибоко зачепили Василя слова Мандрівника, не знала, що її сусід сидить такий похнюплений, бо йому боляче і соромно за усе своє життя, за те, що він усі свої біди так безглуздо вирішив утопити в чарці горілки...

Так і недоївши своєї страви, Василь підвівся і ввічливо, але стримано, подякував господині. Потім поглянув на Мандрівника:

— Завтра продовжимо?

— Так, — кивнув той. — Приходь якомога раніше. Може за декілька днів і закінчимо...

— Гарзд, — кивнув Василь. — Тоді надобраніч вам, — і він повільно, так і не підіймаючи голови пішов до воріт.

— Василю! — окликнув його Мандрівник, коли він вже відкрив хвіртку. — Ще раз дякую тобі!

Василь тільки махнув рукою і пішов вулицею до своїх воріт. Він планував зараз ще трохи посидіти на самоті у дворі, покурити, подумати. Але як тільки його рука торкнулась хвіртки, у ньому неначе якийсь біс прокинувся. Василь одразу собі уявив, як зараз його зустрине Галина принижуючим поглядом, як її батько розказуватиме, що не так вони з Мандрівником роблять карусельку, як її мати знову буде нарікати на те,

Коли про те, що Мандрівник пішов, довідався Василь, його огорнув глибокий смуток. А поряд зі смутком образа за те, що Мандрівник навіть не попросився. Але було ще щось. Щось дуже схоже на полегшення, неначе Мандрівник, пішовши, звільнив Василя від якихось зобов'язань...

Так, Мандрівник пішов, і ніхто так і не зрозумів звідки прийшов цей чоловік, і куди подався...

Невдовзі люди в селі почали сваритись так, як і раніше. Чиясь корова зайшла у чужий город, чийсь собака загриз сусідську курку — причин для сварок завжди можна знайти безліч. Люди, які, завдяки Мандрівникові, стали ненадовго ближчі одні одним, невдовзі згадали всі свої старі образи і спірки, і сільські чвари почались знову. І були вони, як напевно і в кожному селі, буденними, затяжними, часто безглуздими і разом із тим дуже жорстокими...

Василь не пив цілий рік. На перших порах він дуже сумував за Мандрівником, неначе той залишив у серці простого сільського чоловіка глибокий слід. Мандрівник неначе забрав з грудей Василя болочу скалку, але, на жаль, рана після неї так і не змогла зарубцюватись...

Коли Мандрівник пішов, Василь, за його прикладом, старався згуртувати односельчан. У селі було багато роботи, яку потрібно було робити усією громадою, і Василь старався зібрати людей до купи, щоб щось разом зробити, щоб село стало красивішим і привабливішим. Почати Василь вирішив із того, щоб засипати гравієм сільські вулиці, які навесні і восени так розвозило, що вони ставали майже непрохідними.

Його ідею у селі сприйняли схвально, і практично усі двори виявили готовність працювати. Склали навіть графік, який двір і коли буде виходити на роботу, хто буде возити гравій, а хто працюватиме безпосередньо на вулицях.

Роботу почали одразу, і перші два тижні усі працювали так, як годиться, а потім усе пішло шкереберть. Хтось відмовився від роботи у той чи інший день, хтось взагалі заявив, що не буде брати участі у цій безглуздій затії, бо його сусід робить менше, ніж він, та й, взагалі, дороги після зими все одно “попливуть”. Василь спочатку пробував замирити односельців, ходив по дворах, впрошував, умовляв, а потім плюнув.

— Якщо вам не потрібна хороша дорога, — якось зопалу вигукнув Василь на загальних сільських зборах, — то мені вона не потрібна і поготів!

І він залишив почату роботу назавжди. Закрився у дворі і довший час майже не виходив на вулицю — займався своїм господарством, хотів навіть посадити новий садок у себе за хатою.

Але чи то докори дружини ставали для нього щораз нестерпнішими, чи то відчуття самотності стали для Василя дуже важкими, але після року невживання горілки, Василь знову почав пити. Почав, як звичайно, з однієї чарки, випитої у шинку під вечір...

Минуло ще півроку, і Василя вже ніхто не міг побачити тверезим, чи то був ранок, чи день, чи вечір...

Мандрівник пішов, і люди у селі знову почали сваритись. Мандрівник пішов, і Василь знову почав пити. Але міст, збудований Мандрівником, стояв ще багато років і стійко витримував усі повені.

Степанко часто згадував “того дядька”, який повернув йому дар мови. Ганна із Миколою будували нову щасливу сім’ю, у якій Степанкові було дуже добре. Невдовзі у них з’явилась ще одна дитина — дівчинка. До них у двір часто збігалась дівтора з усього села покататись на карусельці, зробленій Мандрівником і Василем.

Мандрівник пішов, і багато що повернулось у селі на старі доріжки. Але Марічка жила, дорослішала і розквітала. Невдовзі вона вийшла заміж за коханого хлопця. Дуже скоро і у них з’явилися діти. Марічка була щасливою. Проте кожен вечір вона виходила за село у поле і довго дивилась на сонце, поки воно не сяде. Її чоловік ніколи не йшов разом із нею, ніколи не питав куди вона ходить. Він добре знав: його молоду дружину веде у поле гіркий смуток за тим, що вона навіть не змогла подякувати тому дивному чоловікові, який, неначе випадково, забрів у їхнє село і врятував їй життя...

Марічка, і справді, ходила за село проваджати сонце, неначе хотіла спитати його, чи повернеться Мандрівник. Вона вдивлялась у дорогу, вдивлялась у сонце, у пагорби і невеликий ліс вдалині, неначе там от-от мала з’явитись згорблена постать у широкому потертому плащі.

Але Мандрівник так більше ніколи й не повернувся...

Він зробив у цьому селі все, що мав зробити...

“КНИГА ПОШТОЮ” А/С 529

м. Тернопіль, 46008

т. (0352) 287489, 511141

(067) 3501870

mail@bohdan-books.com

Літературно-художнє видання

Дзєман Святослав

МАНДРІВНИК

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Тетяна Риженко*

Обкладинка *Юлії Шіляк*

Верстка *Ольги Постумент*

Підписано до друку 11.03.2011. Формат 70x100/32. Папір офсетний.
Гарнітура Galleon. Умовн. друк. арк. 7,74. Умовн. фарбо-відб. 7,74.

Видавництво "Навчальна книга – Богдан"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК №370
від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com,
www.bohdan-books.com

Е-mail автора: s_dzeman@ukr.net
З питань гуртової торгівлі
звертатися за тел. 050 50 77 220.

ISBN 978-966-10-2043-5

9 789661 020435